

1. Faktory formující trh práce

1.1. Demografické faktory

Trh práce v zemi a jeho charakteristiky – dominantní sféra, velikost, dynamika a další vlastnosti – jsou ovlivňovány mnoha různými faktory. Kromě např. geografického a hospodářského profilu země a ekonomické politiky státu je hlavní determinantou potenciální pracovní síla, která je ekonomické sféře k dispozici, a její skladba.

Potenciální pracovní síla je převážně tvořena obyvatelstvem země v praceschopném věku, tj. od 15 let (věková hranice stanovená mezinárodními úmluvami o zákazu práce dětí) do věku odchodu do důchodu. Další složku mohou tvořit cizí sezónní pracovníci, kteří se do obyvatelstva nezapočítávají, případně osoby, které pro zaměstnavatele z té které země pracují z domova „na dálku“ (ani jedna z těchto skupin není v ČR zatím příliš běžná a je také obtížně podchytitelná, takže se jí nebudeme zabývat).

Za obyvatelstvo ČR byli do roku 2000 považováni všichni občané ČR a cizinci, kteří v ČR měli k okamžiku sledování (např. k půlnoci 31.12.2000) trvalý pobyt. Od roku 2001 se definice obyvatelstva přiblížila mezinárodním doporučením a byla rozšířena ještě o cizince s platným azylem v ČR (azyl v ČR získá ročně cca 100 z několika tisíc žadatelů) a cizince pobývajících v ČR déle než rok. V ČR existuje (dá se říci) administrativní registr obyvatelstva (v zákoně nazvaný Informační systém evidence obyvatel – ISEO) spravovaný Ministerstvem vnitra ČR. Do tohoto registru však Český statistický úřad dosud nemá přístup, takže je nutné údaje o počtu obyvatel a jejich struktuře podle věku, pohlaví, rodinného stavu a územní příslušnosti zjišťovat každých deset let ve Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) a mezi těmito sčítáními počet (stav) obyvatel bilancovat na základě údajů o pohybu obyvatelstva. ČSÚ získává od matrik, obecních úřadů, soudů a ohlašovatelů pobyty individuální hlášení demografické události, kde jsou uvedeny základní charakteristiky nositele(ů) této události, jejich trvalé bydliště apod. V roce sčítání se navíc provádí rebilance, tj. zpětně se stanovuje počet obyvatel k 1.1. roku sčítání na základě výsledků sčítání a demografických událostí zaznamenaných od počátku roku do okamžiku sčítání. Rozdíl bilance vypočtené k datu sčítání a skutečného počtu obyvatel zjištěných sečtením se nerozpouští do předchozích deseti let, zůstává nadále v oficiálních údajích o počtu obyvatel, které ČSÚ publikuje, pouze jako rozdíl mezi koncovým stavem obyvatelstva ČR v roce před SLDB (např. k 31.12.2000 – 10 266 546 osob) a počátečním stavem obyvatelstva ČR v roce SLDB (např. k 1.1.2001 – 10 232 027), které jsou jinak v ostatních letech shodné - rozdíl v tomto případě činí 34 519 při nezohlednění změny metodiky a 104 173 po připočtení netrvale bydlících cizinců, kteří byli do obyvatelstva zahrnuti v SLDB 2001 poprvé. U rozdílu se většinou jedná o nedopočet, tj. v SLDB se sečte méně osob než by jich v ČR mělo být podle bilance z předchozí dekády; za důvod nedopočtu se v období před rokem 1991 považuje nelegální emigrace; za důvod nedopočtu při SLDB k 1.3.2001 se považuje administrativně nepodchycená emigrace nebo dlouhodobý pobyt v zahraničí, ale také obcházení sčítací povinnosti jako reakce na negativní kampaň proti sčítání v médiích.

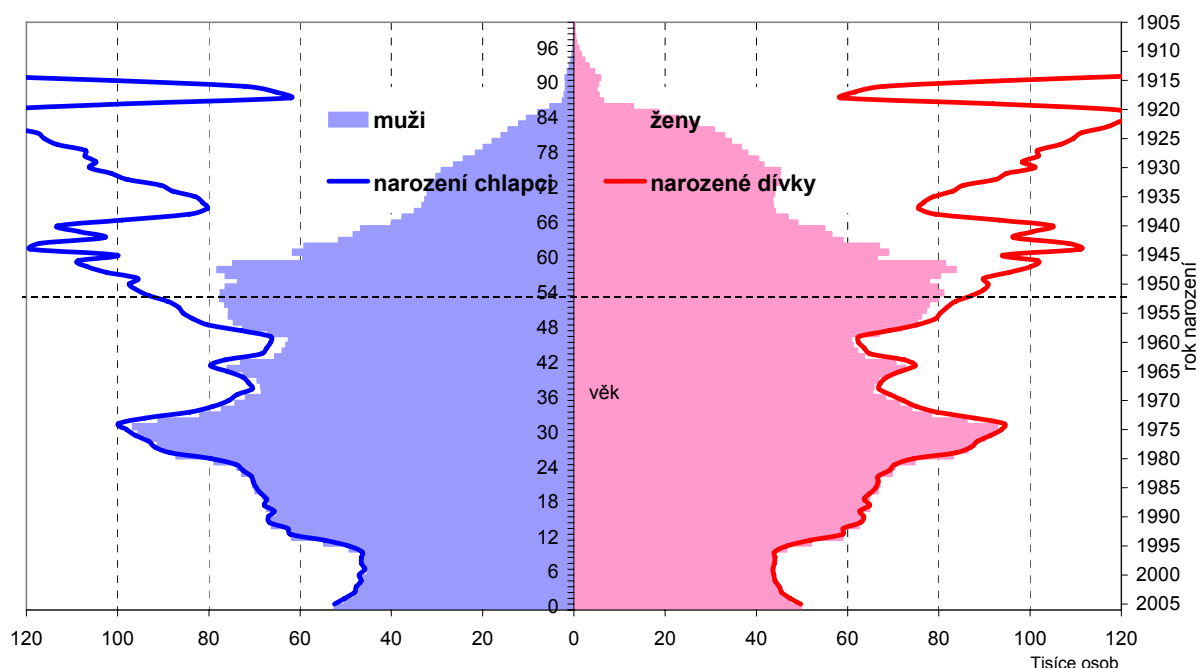
Počet obyvatel i struktura podle pohlaví a věku jsou dány tím, jak se lidé rodí, umírají a také jak se stěhují (ať už v rámci ČR nebo přes hranice). Demografické chování obyvatelstva a vývoj porodnosti, úmrtnosti a migrace ovlivňuje věkovou strukturu obyvatelstva a odvozeně i potenciální pracovní sílu nebo vzájemné relace generací na desítky let dopředu a do značné míry tak determinuje podobu trhu práce, opět na desítky let dopředu. Mimořádné události, které změní počty narozených, stěhujících se a zemřelých, způsobí nepravidelnosti ve věkové struktuře, které jsou patrné i mnoho let po takové události. Věková struktura obyvatelstva ČR (stejně jako věková struktura obyvatelstva většiny zemí) není pravidelná – obsahuje velké nepravidelnosti, které se často odrážejí i na trhu práce. Pro podchycení vlivu demografického vývoje na trh práce je tedy dobré zmapovat přinejmenším vývoj úmrtnosti, migrace a porodnosti několik desetiletí nazpátek.

Ročně v ČR umírá mezi 110 a 120 tisíci obyvatel a v průběhu devadesátých let docházelo převážně k poklesu počtu zemřelých (s výjimkou let, ve kterých byly zaznamenány významné chřipkové epidemie a od nich odvozené jednorázové navýšení počtu zemřelých o cca 3 tisíce osob). Úmrtnost má své těžiště ve vyšších věkových kategoriích a je v čase značně stabilní a její věková struktura se mění plynule a postupně, takže vliv změn, které jsou pro úmrtnost samotnou velmi důležité a ústí ve změny v naději dožití (v období 1989-2005 se zvýšila naděje dožití u mužů z 68,1 na 72,9 let a žen z 75,4 na 79,1 let), v populaci a na trhu práce zatím příliš nezaznamenáváme. Snižující se úmrtnost zvláště ve vyšších věkových kategoriích znamená pro obyvatelstvo to, že některé osoby budou v populaci zůstat déle (dožívat se vyššího věku) než v minulosti nebo současnosti a mění se tak relace mezi generacemi.

Stěhování, zvláště zahraniční, je pro ČR poměrně novým fenoménem. Cizinci v obyvatelstvu ČR tvoří necelá 3 % a čistá migrace (rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých) se podle informací, které má k dispozici ČSÚ, pohybuje v posledních letech mezi 15 a 35 tisíci přistěhovalými ročně navíc. Pokud by se však naplnil scénář populační projekce (že každý rok přibude do ČR migrací cca 25 tisíc osob), v roce 2050 by každý sedmý obyvatel byl cizincem nebo by bylo možné u něj vysledovat cizí původ v první či druhé generaci (osoby, které získaly české občanství následující po určité době pobytu v ČR nebo děti takovýchto naturalizovaných cizinců). Takový podíl osob už by v populaci byl zcela jistě znát a bylo by třeba této skupině obyvatel a součástí trhu práce věnovat speciální pozornost. Věková struktura (i demografické chování) cizinců pobývajících v ČR je od obyvatelstva ČR značně odlišná – je to dáno tím, že většina cizinců do ČR přichází za prací a rodinu často budto nechává v domovské zemi, kam se pak vrací, nebo si ji teprve pořizuje (opět často až po návratu domů). Na důchod se cizinci opět často vrací domů. Výjimku z tohoto pravidla tvoří občané Vietnamu, Číny a Ruska, kteří se v ČR usazují spíše natrvalo, přivádějí zde na svět své potomky a jejich pobyt v ČR lze považovat za usídlení (a nikoliv pouze ekonomickou pracovní migraci se zamýšleným návratem do vlasti). Cizinci v ČR dosud představují marginálii, která se ve věkové struktuře výrazně neprojevuje a na trhu práce má výrazný vliv pouze ve vybraných odvětvích (stavebnictví, zemědělství).

Nejvýraznější dopad na věkovou strukturu mají změny v počtu živě narozených dětí. Jak je vidět na následujícím grafu, cca do věku 50 let počet obyvatel konkrétního věku x let je takřka identický s počtem dětí živě narozených před x lety. I po tomto věku je však možné na „stromu života“ sledovat výkyvy v počtu narozených dětí. V tomto smyslu je tedy počet narozených dětí nejvýraznějším faktorem ovlivňujícím věkovou strukturu, relace mezi generacemi i velikost a dynamiku potenciální pracovní síly. Tento faktor také ze všech demografických faktorů působí nejdéle. Jaké jsou tedy hlavní poznatky ze studia počtu narozených ve druhé polovině 20. století? Nejvyšší počty narozených dětí byly zaznamenány po 2. světové válce, ale hlavně v 1. polovině 70. let. Od roku 1975 vytrvale klesal (až do roku 2003) počet živě narozených dětí.

Věková struktura obyvatelstva ČR k 31.12.2005 a odpovídající počty narozených v letech 2005-x(věk)*

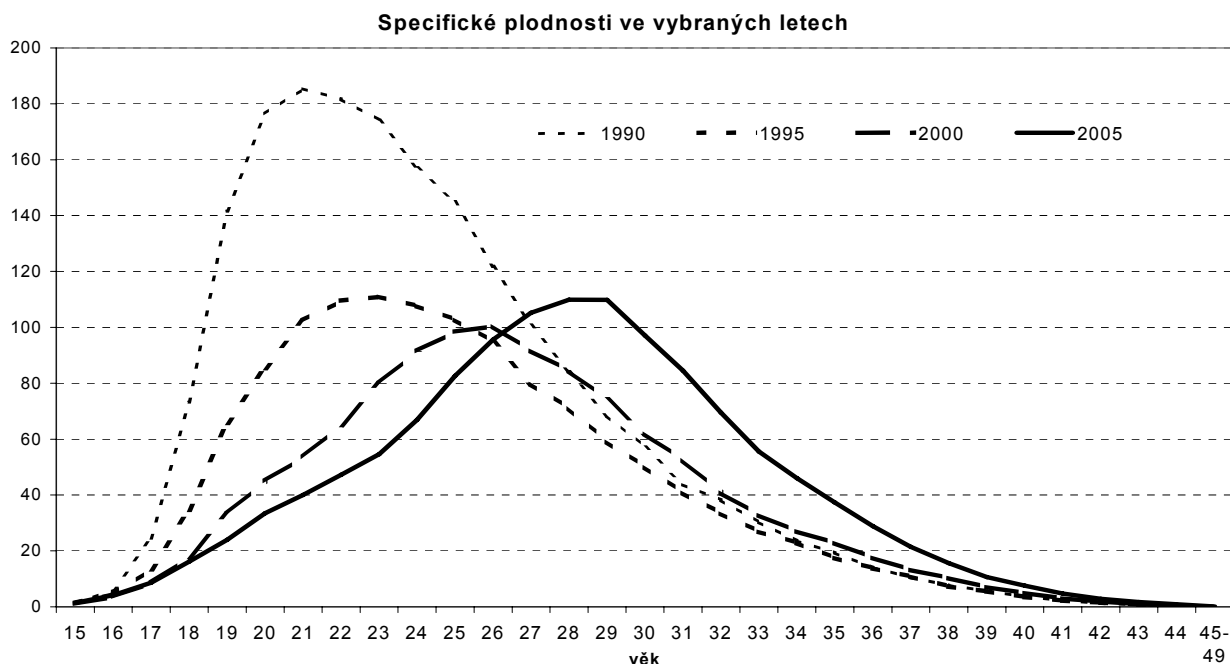
Pozn.: Počty narozených do roku 1945 včetně sudetských Němců, kteří byli v letech 1945-46 vysídleni

V letech 1993-1996 se dokonce jednalo o propad dramatický, který v zaznamenané historii naprosto nemá obdoby. Vytrvale klesající počet živě narozených např. znamená, že ročník narození 1974 je v české populaci nejčtenější a pokud se dramaticky nezmění porodnost či úmrtnost, bude tento ročník nejsilnější až do svých 55 let věku (tj. až do roku 2029). Tento výkyv již v minulosti způsobil mnoho problémů kdykoliv, kdy tyto populační ročníky zažívaly nějaký přechod (dramatický nedostatek vystřídaný vzápětí přebytkem nejprve u počtu dostupných míst v jeslích, mateřských školkách, školách jednotlivých stupňů atp.) a i v budoucnu lze předpokládat mnoho problémů, přičemž

nezávažnější z nich bude, až tyto ročníky zestárnou do věku odchodu do důchodu. Tento několikaletý interval bude znamenat výrazný ořes a změnu i pro trh práce, ale hlavně pro důchodový systém, ať již v té době bude fungovat v jakékoli podobě. Pokles počtu narozených v 80. a 90. letech 20. století také znamená, že silné poválečné ročníky při svém odchodu do důchodu nebudou v obyvatelstvu v praceschopném věku významně nahrazeny nově dorůstajícími dětmi a to by se např. mělo počínaje rokem 2010 projevit (protože kapacita národního hospodářství se, co se týče počtu disponibilních pracovních míst, vyvíjí velice pozvolna) zvýšením počtu volných pracovních míst a naopak poklesem nezaměstnanosti bez jakýchkoli jiných příčin.

Výše zmíněné vlivy se v ČR již projevují a v budoucnu ještě více projeví výrazným nárůstem počtu osob vyššího věku a společně s ostatními vlivy také nárůstem velikosti indexů stárí (podíl osob ve věku 65+ na 100 osob ve věku 0-14 let) nebo indexů závislosti starší generace (podíl osob ve věku 65+ na 100 osob ve věku 15-64 let). Od konce roku 1989 do konce roku 2005 vzrostl index stárí z 57,4 na 97,0 (tj. podíl osob v poproduktivním věku se takřka vyrovnal počtu osob v předproduktivním věku) a podle střední varianty projekce ČSÚ z roku 2003 dosáhne tento index hodnoty 252,0 v roce 2050 (tj. osob ve věku 65+ bude 2,5-krát více než osob ve věku 0-14 let). Pro trh práce je ale důležitější druhý index, který vyjadřuje, kolik důchodců (v dnešním volném vymezení tohoto slova, tj. nad 65 let) připadá na 100 osob v produktivním věku (15-64 let). Tento index v letech 1989-2005 stoupl z 19,0 na 20,0 a podle projekce by měl do roku 2050 vzrůst na 55,7 (to znamená, že na 100 osob v ekonomicky aktivním věku by připadlo 56 „důchodců“).

Z hlediska uplatnění žen na trhu práce je ještě velmi zajímavá změna, ke které dochází od roku 1993 (výrazně v následujících 5 letech, ale tento vývoj nebyl dodnes dokončen), a to - vedle výše zmiňované změny počtu dětí - načasování narození dítěte. Jak je vidět na následujícím grafu plodností podle věku, dochází k přesunu věku maximální plodnosti (a také maximální intenzity odchodu z praceschopného obyvatelstva v produktivním věku do ekonomické neaktivity) ze zhruba 22 let na cca 28-29 let. To také znamená, že u těchto žen dochází k přerušení již nastartované pracovní kariéry, což má potom i další důsledky např. na mzdovou úroveň.

1.2. Vzdělání

Stupeň a obor vzdělání má pro využití pracovní síly na trhu práce vedle faktoru věku nejdůležitější vliv. Pro hodnocení vývoje vzdělání bylo využito výsledků výběrového šetření pracovních sil za léta 1993-2005, protože použitá klasifikace úrovně vzdělání plně odpovídá mezinárodní klasifikaci ISCED (International Standard Classification of Education).

Pro naši populaci je typické, že rozhodující část patnáctiletých a starších (15+) má **nejvyšší ukončené vzdělání** na středním stupni mezinárodní klasifikace ISCED 3 (zahrnující stupně 3a, 3b a absolventy alespoň tříletých oborů 3c). Střední úroveň vzdělání mělo v roce 2005 téměř 70 % (69,6 %) všech obyvatel ve věku 15 a více let, základní vzdělání 20 % a vysokoškolské či jiné vzdělání

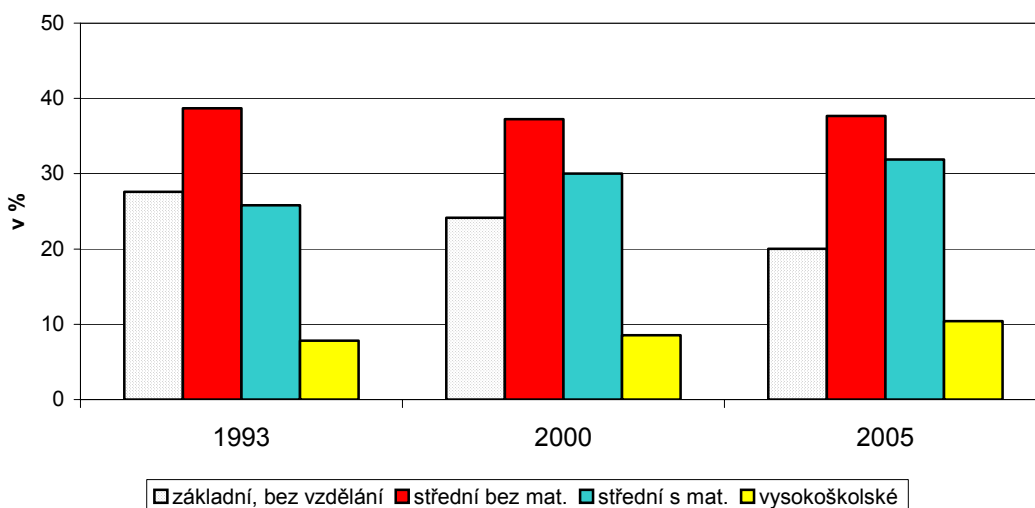
náležící do stupňů 5 a 6 ISCED 10,4 %. Podíl jednotlivých úrovní vzdělání se však vyvíjel protichůdně. Počet osob se základním vzděláním resp. bez vzdělání v produktivním a poproduktivním věku stále klesá a snížil se v letech 1993-2005 o téměř 550 tis. (o 544,7 tis.). Jestliže ještě v roce 1993 mělo základní vzdělání 27,6 % 15+ leté populace, v minulém roce to již byla pouze pětina.

Rozdělení údajů zvláště za základní vzdělání a za skupinu bez vzdělání naráží na problém, že od školního roku 1996/1997 byla prodloužena povinná školní docházka na devět let a řada školáků po dosažení patnácti let byla dále klasifikována jako osoby s ukončeným prvním stupněm základní školy, které dříve byly zahrnovány mezi osoby bez vzdělání. Z praktických důvodů, i vzhledem k tomu, že skutečný počet osob bez vzdělání je v naší republice velmi nízký, je proto posuzována skupina respondentů s dosaženým stupněm vzdělání ISCED 0 až 2 dohromady.

Poněkud jinak tomu bylo u středního stupně vzdělání bez maturity, v našich podmínkách převážně vyučených. Přestože se jedná o stále největší skupinu osob, vzrostla její četnost od roku 1993 do roku 2005 pouze o 76,3 tis. na 3283,1 tis. a její podíl v 15+ leté populaci se snížil z 38,7 % v roce 1993 na 37,7 % v roce 2005. Podstatně vzrostl počet osob s vyšší úrovní vzdělání. Počet absolventů středních škol a učilišť s maturitou se zvýšil za dvanáct let o 640,3 tis. (téměř o 30 %) a dosáhl 2779,6 tis. Nejrychleji pak rostl počet absolventů vysokých škol včetně vyšších odborných škol, a to o 259,6 tis. na 907,1 tis. (o více než 40 %).

Tyto tendence se projevují v ženské i mužské složce populace. Pro mužskou populaci je charakteristický vysoký podíl vyučených (v minulém roce 45,3 % všech 15+ letých mužů) a nižší podíl základního vzdělání (14,4 %). Podíl základního vzdělání dosahuje u žen sice více než čtvrtinu ze všech 15+ letých (25,2 %), ale podstatně více žen než mužů má ukončené střední vzdělání s maturitou (35,4 % proti 28,1 % u mužů). Podíl mužů vysokoškoláků (12,1 %) je sice vyšší než podíl vysokoškolsky vzdělaných žen (8,8 %), ale to je způsobeno zejména rozdíly ve vzdělanostní skladbě obyvatel ve středním a vyšším věku. Tento rozdíl se však rychle snižuje, proti roku 1993 vzrostl počet absolventek vysokých škol o 149,8 tis. (o 60,7 %), ale počet vysokoškoláků mužů jen o 109,7 tis. (o 27,4 %).

Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve věku 15+ v letech 1993, 2000, 2005

Zastoupení jednotlivých vzdělanostních stupňů je do značné míry ovlivněno poproduktivní složkou obyvatelstva, ve které dominuje základní vzdělání. Dlouholetý rozvoj našeho školského systému je možné demonstrovat na vývoji vzdělanostní skladby obyvatel ve věku 25-29 let, kteří již z valné části ukončili svůj vzdělávací proces a nastoupili do zaměstnání a ve skupině 60-64 letých, kteří odešli do důchodu nebo ukončí svou aktivitu v příštích letech. Vzhledem k nerovnoměrnému populačnímu vývoji je vhodné posuzovat vzdělanostní strukturu obou věkových skupin ve výchozím a minulém roce v relativním vyjádření. Zatímco v roce 1993 měly téměř tři čtvrtiny 60-64 letých osob základní nebo střední vzdělání bez maturity, v roce 2005 mělo alespoň maturitu více než 56 % všech osob ve věku 25-29 let. Přitom ve skupině 25-29 letých již převyšoval podíl absolventů škol a učilišť s maturitou podíl středoškoláků bez maturity.

Tab. 1.1 Vzdělanostní skladba obyvatelstva ve věku 25-29 a 60-64 let v letech 1993 a 2005

v %

Úroveň vzdělání	1993		2005		Rozdíl v % bodech	
	25-29	60-64	25-29	60-64	25-29	60-64
Bez vzdělání a základní vzdělání	8,7	35,6	6,8	20,7	-1,9	-14,9
Středoškolské bez maturity	42,4	37,0	36,8	39,3	-5,6	2,3
Středoškolské s maturitou	37,2	20,0	41,0	28,9	3,8	8,9
Vysokoškolské	11,7	7,4	15,4	11,1	3,7	3,7

Česká statistika v devadesátých letech používala Jednotnou klasifikaci oborů vzdělání (JKOV), resp. Kmenovou klasifikaci oborů vzdělání (KKOV), která nebyla plně kompatibilní s klasifikací oborů ISCED přijatou v roce 1997 (ale byla srovnatelná při hodnocení stupně vzdělání). Srovnatelné údaje na úrovni skupiny oborů (1. místo) jsou k dispozici od roku 2000, návazně klasifikace až do úrovně 3. místa jsou srovnatelné od roku 2003.

Tak jako se projevuje rozdílná tendence vývoje jednotlivých vzdělanostních stupňů, je zřejmá velká difference v zastoupení oborů studia či učení. Přestože v řadě případů, zejména u starších respondentů, nebylo možné konkretizovat obor vzdělání s dostatečnou přesností na více míst, lze i na 1. úrovni skupiny oborů pozorovat mimořádně velké rozdíly v oborové struktuře vzdělání jak jednotlivých generací tak i v kratším časovém úseku 2000-2005. Vnitřní struktura skupin oborů je velmi rozmanitá a z toho důvodu je hodnocena zvlášť za střední stupeň vzdělání a zvlášť za terciární (vysokoškolské) vzdělání.

Počet 15+ letých se středním vzděláním se od roku 2000 zvýšil o 284,1 tis. především ve skupině oborů 8-Služby (o 173,3 tis.) a ve skupině 5-Technika, výroba a stavebnictví (o 98,0 tis.), přičemž tento obor vzdělání mělo v minulém roce 3087,5 tis., tj. téměř 51 % všech osob se středním vzděláním. Podstatně se snížil počet osob ve skupině oborů 6-Zemědělství a veterinářství o 76,8 tis. Tento vývoj se bezprostředně odráží ve vzdělanostní struktuře pracujících (viz. kap. Zaměstnanost).

Vliv změn v zaměření studia či učení lze opět ukázat na věkových skupinách 25-29 letých a 60-64 letých. I když 25-29 letí respondenti s ukončeným středním vzděláním (mezi lety 2000 a 2005 se jejich počet celkově snížil o 23,0 tis.) nejčastěji absolvovali obor zařazený do skupiny Technika, výroba a stavebnictví (317,1 tis., tj. 46,5 % z celkového počtu 25-29 letých se středním stupněm vzdělání), snížil se jejich počet proti roku 2000 o 58,0 tis. a tato regrese rozhodujícím způsobem poznamenala změny ve struktuře osob se střední úrovní vzdělání. Na druhé straně přibýlo 25-29 letých absolventů ve skupině 8-Služby (o 33,0 tis.). Zaměření oborů studia či učení ovlivňuje a v budoucnu bude podstatně ovlivňovat pracovní uplatnění mladších ročníků v produktivním věku.

Počet osob 60-64 letých se středním vzděláním se na rozdíl od skupiny mladých zvýšil za pět let o 101,3 tis., z toho nejvíce právě ve skupině oborů Technika, výroba a stavebnictví (o 57,0 tis.) a dosahoval 56 % všech středoškoláků dané věkové skupiny. Z komparace oborové struktury mladé a starší věkové skupiny je patrná velká změna v oborovém zaměření středoškoláků. To se projeví v příštích letech, když budou těžko nahrazovány silné skupiny technicky vyučených starších pracovníků mladými absolventy stejných oborů.

Na úrovni **vysokoškolského vzdělání**, kam jsou přiřazováni i absolventi konzervatoří a vyšších odborných škol (nárůst celkem za pět let o 171,9 tis.), zůstává nadále nejčetnější skupinou oborů 5-Technika, výroba a stavebnictví, ale přírůstek osob s tímto zaměřením je velmi malý (o 9,5 tis.) a výrazně zaostává za dalšími skupinami oborů, zejména za skupinou 3-Společenské vědy, obchod a právo (pětiletý nárůst o 44,1 tis.), za skupinou 4-Přírodní vědy, matematika a informatika (o 30,6 tis.), skupinou 2-Humanitní vědy a umění (o 25,3 tis.), skupinou 7-Zdravotnictví a sociální péče (o 23,4 tis.) a za skupinou oborů 1-Vzdělávání a výchova (o 18,7 tis.).

Porovnáme-li obdobně jako u osob se středním stupněm vzdělání studijní zaměření vysokoškoláků 25-29 a 60-64 letých, jsou změny ještě větší. Nejvíce 25-29 letých osob s vysokoškolským vzděláním absolvovalo obory zařazené do skupiny Společenské vědy, obchod a právo (40,3 tis.), což je bezprecedentní nárůst za pět let na více než dvojnásobek. Počty absolventů oborů Technika, výroba a stavebnictví za nimi značně zaostávaly (26,3 tis.). Podstatně vzrostl i počet absolventů v oborech zaměřených na přírodní vědy, matematiku a informace a na vzdělávání a výchovu. Počet vysokoškolsky vzdělaných mladých žen byl vyšší než počet mužů a jejich přírůstek byl absolutně nejvyšší právě ve skupině Společenské vědy, obchod a právo.

Tab. 1.2 Skladba osob ve věku 25-29 a 60-64 let se střední úrovní vzdělání podle skupiny oborů studia či učení, pohlaví v letech 2000 a 2005

v tis.

Obory vzdělání	Rok 2000						Rok 2005					
	25-29			60-64			25-29			60-64		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
0-Obecné vzdělávání	53,2	20,3	32,9	12,5	2,1	10,4	55,2	16,9	38,4	20,0	5,2	14,8
1-Vzdělávání a výchova	7,5	0,5	7,0	8,9	0,7	8,2	6,8	0,7	6,1	10,9	0,4	10,5
2-Humanitní vědy a umění	4,6	2,1	2,5	2	1,1	0,9	9,6	3,3	6,3	6,3	2,9	3,4
3-Společenské vědy, obchod a právo	129,7	18,2	111,5	53,0	4,7	48,3	141,4	30,4	111,0	64,0	4,2	59,8
4-Přírodní vědy, matemat. a informatika	5,3	1,6	3,7	1,7	1,2	0,5	6,1	2,9	3,2	3,6	1,4	2,2
5-Technika, výroba a stavebnictví	375,1	271,8	103,4	167,9	126,7	41,3	317,1	245,5	71,6	224,9	171,6	53,3
6-Zemědělství a veterinářství	46,6	28,6	18,0	22,2	13,1	9,2	29,0	14,3	14,7	25,9	12,8	13,1
7-Zdravotnictví a sociální péče	32,3	1,6	30,7	16,2	0,3	15,9	32,6	1,8	30,8	19,5	0,4	19,1
8-Služby	50,5	19,2	31,3	16,5	6,4	10,1	83,5	38,5	45,1	27,1	11,3	15,9
Celkem	704,8	363,8	341,0	301,0	156,3	144,7	681,8	354,5	327,3	402,3	210,2	192,1

Oborová struktura mladých se podstatně liší od oborové struktury 60-64 letých vysokoškoláků. Odhlédneme-li od celkového přírůstku počtu vysokoškoláků v obou pětiletých věkových skupinách je rozdíl v oboru studia mimořádně velký. Zatímco zaměření studia mladých absolventů je poměrně diverzifikované, u vysokoškoláků v důchodu nebo důchodovém věku převládaly mezi muži obory s technickým zaměřením, mezi 60-64 letými vysokoškolačkami se podstatným způsobem projevila radikální feminizace školství započatá již v padesátých letech.

Tab. 1.3 Skladba osob ve věku 25-29 a 60-64 let s vysokoškolskou úrovní vzdělání podle skupiny oborů studia, pohlaví v letech 2000 a 2005

v tis.

Obory vzdělání	Rok 2000						Rok 2005					
	25-29			60-64			25-29			60-64		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
1-Vzdělávání a výchova	14,4	3,2	11,2	7,7	2,3	5,3	19,3	4,8	14,5	16,1	3,1	13,1
2-Humanitní vědy a umění	5,9	1,8	4,2	1,9	0,8	1,1	9,7	3,9	5,8	3,3	1,5	1,8
3-Společenské vědy, obchod a právo	19,7	9,2	10,5	4,3	2,9	1,4	40,3	17,1	23,2	9,6	6,1	3,5
4-Přírodní vědy, matemat. a informatika	5,4	3,8	1,7	1,6	0,9	0,7	12,4	8,6	3,8	6,3	3,7	2,6
5-Technika, výroba a stavebnictví	19,6	14,8	4,8	14,5	12,5	2,0	26,3	21,6	4,7	20,3	17,3	3,0
6-Zemědělství a veterinářství	6,0	4,1	1,9	2,2	2,0	0,2	6,1	2,2	3,9	4,3	3,0	1,3
7-Zdravotnictví a sociální péče	7,8	2,6	5,2	3,2	1,1	2,1	13,9	2,7	11,2	4,2	1,4	2,8
8-Služby	2,6	1,8	0,8	0,5	0,3	0,3	6,7	4,1	2,7	1,8	1,7	0,1
Celkem	81,5	41,2	40,2	35,9	22,8	13,1	134,8	65,0	69,8	65,8	37,7	28,1

Eurostat provádí porovnání podílu populace ve věku 25-64 let, která má ukončené alespoň vyšší střední vzdělání ISCED 3 (v našich podmínkách absolventi středních škol a vyučení a absolventi vyšších stupňů škol). Podíl osob s tímto stupněm vzdělání byl v ČR v roce 2005 nejvyšší ze všech zemí EU a podstatně převyšoval i úroveň zemí patnáctky (EU-25 68,9 %, EU-15 66,0 %, ČR 89,9 %). Problémem je však skutečnost, že podíl absolventů terciárního (vysokoškolského) stupně je však stále nižší než v jiných zemích, což je dáno tím, že vzdělávací systém dříve neposkytoval větší možnost studia bakalářského typu a bylo nutné absolvovat celé vzdělání de facto v rozsahu magisterského studia. V současné době jsou možnosti terciárního studia pro mladé v režimu denního studia dobré, nedostatečné jsou však možnosti jednak zvýšení kvalifikace vyučených pracovníků na úroveň maturity a pracujících maturantů na úroveň vysokoškolského stupně, jednak rozšíření možnosti absolvovat krátkodobé kurzy a školení, vedoucí ke zvýšení odbornosti spojené s výkonem konkrétního povolání. To dokumentuje skutečnost, že v minulém roce podíl 25-64 letých, účastnících se v období čtyř referenčních týdnů nějaké formy vzdělávání, činil v ČR zhruba polovinu průměru za země EU (EU-25 11,0 %, EU-15 12,1 %, ČR 5,9 %).

Zdroje:

- 1) Trh práce v ČR za roky 1993-2004; kód 3103; ČSÚ
<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/3103-05>
- 2) Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil za 1. čtvrtletí 2006; kód 3101; ČSÚ
<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/3101-06>
- 3) Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil - roční průměry za rok 2005; kód 3115; ČSÚ
<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/3115-06>
- 4) Výsledky ad hoc modulu 2003 o celoživotním vzdělávání za rok 2003; kód 3119; ČSÚ
<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/3119-04>
- 5) Pohyb obyvatelstva v ČR za rok 2004; kód 4019; ČSÚ
<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/4019-05>
- 6) Demografická příručka 2004; kód 4032; ČSÚ
<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/4032-05>
- 7) Stav a pohyb obyvatelstva v ČR za rok 2005; kód 4001; ČSÚ
http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/4001-05-za_rok_2005
- 8) Databáze EUROSTAT; téma: Population and social conditions
[http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=P
ORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=EU_MAIN_TREE&depth=1](http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=EU_MAIN_TREE&depth=1)